

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

راهنمای معلمان و مربیان در

قصه نویسی

ویژه دانش آموزان پایه سوم

سازمان مدارس راه ایمان

تابستان ۱۴۰۴

سخنی با معلمان

قصه‌گویی و داستان‌نویسی راه موثری برای ارتباط بین افراد است. ما به قدرت داستان‌نویسی، برای توانمندسازی کودکان اعتقاد داریم و از طریق کلاس‌های داستان‌نویسی در مقاطع مختلف می‌خواهیم کودکان و نوجوانان را تشویق به نوشتن کنیم. از این طریق حس ارزشمندی و به طبع آن خودباوری در آنها تقویت می‌شود و کودکان می‌توانند آن‌گونه که می‌خواهند خود را ابراز کنند.

هدف ما از داستان‌نویسی، ترویج تفکر نقادانه و افزایش عزت نفس و اعتماد به نفس در بین کودکان است. این کلاس محیط امنی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا بتوانند خود را بیان کنند و راه‌های درست فکر کردن و درست تصمیم گرفتن را بیاموزند، به سادگی هر امری را باور نکنند و روش‌های مناسبی برای حل مشکلاتشان بیابند. شرایط امروزی زندگی ما به گونه‌ای است که می‌توان گفت تفکر نقادانه از پیش‌نیازهای رشد، موفقیت، رقابت و بقا محسوب می‌شود. برخی از کاربردهای تفکر نقادانه که در فرایند نوشتن نیز سودمند و موثر است، عبارتند از:

- چگونه سوالات بهتری بپرسیم و پاسخ‌های بهتری مطرح کنیم؟
- چگونه مستدل‌تر و عمیق‌تر فکر کنیم، حرف بزنیم و بنویسیم؟
- چگونه شباهت و تفاوت بین ایده‌ها و حرف‌ها و تحلیل‌های مختلف را ببینیم و ارزیابی کنیم؟
- چگونه مسائل و مشکلات را تعریف و تحلیل کنیم؟ (نوشتن می‌تواند راه خوبی باشد)
- در میان انبوه رسانه‌هایی که امروزه - تقریباً بدون استثناء - منافع و بقای خود را در اولویت قرار می‌دهند، چگونه می‌توانیم اطلاعاتی مفید و ارزشمند به دست بیاوریم؟
- چگونه دانسته‌ها و باورها و شناخت‌مان از جهان را پالایش کنیم و از تعصب و تنگ نظری و پیش‌داوری فاصله بگیریم؟
- چگونه شفاف‌تر فکر کنیم و حرف‌ها و نظرها و استدلال‌هایمان را به شیوه‌ای شفاف‌تر و متقاعدکننده‌تر به دیگران منتقل کنیم؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه از نگاه فردی دیگر و با چارچوب نگرشی متفاوت، به مسائل نگاه کنیم تا از این طریق، گفتگو و تعامل ما با دیگران ساده‌تر و سازنده‌تر باشد؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه به دیگران کمک کنیم تا مسائل و مشکلات خود و محیط اطرافشان را بهتر و شفاف‌تر ببینند و درک کنند؟

به این ترتیب می‌توان گفت نوشتن راه خوب و موثری است برای اینکه به بچه‌ها فکر کردن و مهارت حل مسئله را بیاموزیم، توانایی‌هایی که به آموزش آنها در میان درس‌های مدرسه بی‌توجهی شده است.

معلم و والدین عزیز به یاد داشته باشید کودکان می‌توانند آزادانه تخیل و خلاقیت داشته‌باشند، تنها از طریق این دو عنصر است که به کشف خود و دنیای اطراف می‌رسند. یکی از بهترین راه‌های تقویت خلاقیت در کودکان داستان‌نویسی است. این آزادی در تخیل باعث تقویت ارتباط آنان با هم‌نسلان و نسل‌های گذشته می‌شود و به حفظ و گسترش فرهنگ آنها کمک می‌کند.

کلاس‌های ما فقط قصه‌گویی و داستان‌نویسی نیست. ما در این کلاس می‌خواهیم در مورد تقویت تعاملات اجتماعی، مهارت‌های حل مسئله، حفظ فرهنگ ایرانی اسلامی، خودباوری و اعتماد به نفس و ... گفتگو کنیم و آموزش دهیم. کودکان از طریق فعالیت‌های هنری مانند (داستان‌گویی، داستان‌نویسی، نقاشی، نمایش خلاق و ...) می‌توانند ایده‌ها و پیام‌های پیچیده‌ای را به

اشتراک بگذارند، پیامهایی که بدون این فعالیتها میسر نیست، و البته فراموش نمی کنیم که کلاسهای داستان نویسی برای کودکان و نوجوانان باید سرگرم کننده، جذاب و مفرح باشد.

معلم و والدین عزیز بیایید دست در دست هم دنیای کودکانمان را هر چه زیباتر، رنگارنگتر و غنیتر کنیم و با قدرت داستان نویسی به تقویت خصوصیات مثبت اخلاقی کودکان کمک کنیم، به این امید که آنها در آینده به فردی مفید و موثر در جامعه تبدیل شوند.

شخصیت‌ها در ایده یک خطی

شخصیت‌پردازی از مهم‌ترین بخش‌های قصه نویسی است. بدون شخصیت، قصه‌ای شکل نمی‌گیرد. شخصیت ناقص قصه را ناقص می‌کند. این درس نخستین پرداخت جدی به این مساله است و در این پایه به شکل‌ها و روش‌های گوناگون به شخصیت‌پردازی و ابعاد مختلف آن می‌پردازیم.

در دو درس گذشته، به ایده یابی برای قصه پرداخته شد و با تمرین‌های متنوع، دانش‌آموزان به ایده‌هایی رسیدند. از آن‌ها بخواهید یکی از آن ایده‌ها را انتخاب کنند و با خود به این کلاس بیاورند. سپس به آن‌ها بگویید شخصیت آن را روی کاغذ نقاشی کنند. در ادامه از بچه‌ها بخواهید برای شخصیت‌شان اسم انتخاب کنند. به کودک بگویید که در انتخاب اسم، از دوستانش کمک بگیرد.

سپس در مورد اسم‌ها صحبت کنید. از بچه‌ها بخواهید توضیح بدهند که چرا این اسم را برای شخصیت‌شان انتخاب کرده‌اند؟! به کودک بگویید که می‌تواند اسم را بر اساس گزاره‌های شخصیتی انتخاب کند.

تمرین:

۱/ قصه‌ای برای بچه‌ها تعریف کنید و از آن‌ها بخواهید شخصیت‌هایش را روی کاغذ نقاشی کنند. (لازم نیست این شخصیت انسان باشد. شخصیت می‌تواند حیوان یا شیء باشد) حالا ویژگی‌های این شخصیت را در چند کلمه در کنار تصویرش بنویسند. قصه‌ی پیشنهادی: « در جنگلی سرسبز و خرم، حیوانات مختلفی کنار هم زندگی می‌کردند. آنها زندگی راحت و آسوده‌ای داشتند تا اینکه روزی یک شیر به جنگل آمد. او خیلی گرسنه بود و دلش غذا می‌خواست، بنابراین گاه و بی‌گاه به حیوانات حمله می‌کرد و هیچکس از دست او در امان نبود. حیوانات تصمیم گرفتند پیش او بروند و با سلطان جنگل حرف بزنند. وقتی همه‌ی حیوانات در برابر شیر حاضر شدند جغد پیر گفت: همگی ما در حضور شما جمع شده‌ایم تا پیشنهادی بدهیم. اگر لطف کنید و دست از ترساندن حیوانات بردارید، خودمان هر روز به نوبت برایتان غذایی می‌فرستیم. شیر که از تصمیم جغد پیر خوشحال شده بود با تصمیمش موافقت کرد. روزها گذشتند و همانطور که جغد پیر گفته بود هر روز برای او غذا فراهم می‌کردند. روزی خرگوش پیش حیوانات دیگر رفت و گفت: من فکری دارم تا شما را برای همیشه از دست آزارهای شیر راحت کنم. حیوانات با خرگوش باهوش همکاری کردند. وقتی چند ساعتی از وقت غذای شیر گذشت خرگوش دانا نفس زنان و وحشت زده خودش را به شیر رساند و گفت: جناب شیر ببخشید که دیر کردم. شیر گفت: ببینم خرگوش نادان تا حالا کجا بودی؟ نگفتی من، سلطان جنگل طاقت گرسنگی را ندارم؟! خرگوش که از ترس می‌لرزید، گفت: جناب شیر من داشتم به خدمت شما می‌آمدم که در بین راه ناگهان شیر بزرگ دیگری را دیدم که می‌گفت سلطان این جنگل است. او در چشم به هم زدنی به من حمله کرد و من به سختی از دستش فرار کردم تا این خبر را به شما برسانم. شیر که خشمگین شده بود از جایش بلند شد و گفت: او را به من نشان بده. شیر و خرگوش رفتند و رفتند تا اینکه به چاه بزرگی رسیدند که آب پاکش به زلالی آینه بود و روشن. وقتی خرگوش به چاه رسید پشت بوته‌ای پنهان شد و گفت: جناب شیر همین جاست. من که جرات نزدیک شدن به او را ندارم می‌توانید خودتان او را ببینید. شیر نزدیک چاه شد و به درون آن نگاه کرد. او در آب زلال چاه، تصویر شیر خشمگینی را می‌دید که می‌گریه و فریاد می‌زد. پس در لحظه برای کشتن او خودش را در چاه انداخت. سلطان جنگل خشمگین تر و

نادان‌تر از آن بود که بفهمد تصویری که در چاه است، تصویر خودش است که روی آب افتاده. تا او در چاه افتاد بقیه‌ی حیوانات سنگی روی چاه گذاشتند تا شیر از چاه بیرون نیاید. و این‌گونه حیوانات جنگل برای همیشه از دست او راحت شدند.»

۱۲/ حالا تصویر یک حیوان دیگر را (به جز شخصیت اصلی) روی تخته بکشید.

برای مثال در قصه‌ی فوق به جای خرگوش، لاک‌پشت و به جای شیر روباه بکشید. با عوض کردن شخصیت‌ها احتمالاً قصه نیز عوض شود. حتی انتخاب بعضی شخصیت‌ها ممکن است قصه را خراب کند. در قصه‌ی فوق اگر به جای شیر، راسو بگذارید همین اتفاق می‌افتد. این تمرین جذاب به بچه‌ها می‌آموزد که شخصیت باید متناسب با قصه باشد و انتخاب شخصیت اشتباه، قصه را خراب می‌کند.

کلاس سوم - جلسه چهارم

با شخصیت داستانت بازی کن

وقت آن رسیده که شخصیت‌های ساختگی‌مان را کمی بیشتر بشناسیم و با آن‌ها تعامل داشته باشیم. در درس قبل صرفاً برای آن‌ها نام انتخاب کردیم و تا حدودی ظاهرش را شناختیم. این تمرین به کودک کمک می‌کند تا تخیل خود را در شخصیت‌پردازی ارتقا بدهد و آزادانه به هرآنچه از خیالش می‌گذرد بها بدهد.

از بچه‌ها بخواهید آخرین باری که به پارک، گردش و یا بازی رفته‌اند را به یاد بیاورند و اتفاقات خوب آن را برای هم تعریف کنند. سپس از آن‌ها بپرسید دوست داشتند چه کسی در آن لحظه کنارشان بود؟!

از دانش‌آموزان بپرسید آرزو دارند برای تفریح چه کاری انجام بدهند یا کجا بروند؟ از آن‌ها بخواهید چشمان‌شان را ببندند و آن تفریح را تصور کنند. پس از آن به آن‌ها بگویید که قرار است تنها به این تفریح بروند. حالا برای این که تنها نباشند یک شخصیت خیالی درست کنند و با خود همراه سازند.

(در صورت تمایل، کودک می‌تواند از شخصیتی که هفته‌ی قبل ساخته استفاده کند. با توجه به این که تصویر آن را نقاشی کرده، احتمالاً با دیدن تصویر او را به خاطر بیاورد. اجباری در کار نیست. اگر بچه‌ها دوست داشتند می‌توانند شخصیت دیگری را با خود همراه سازند.)

از بچه‌ها بخواهید اول ظاهر شخصیت را تصور کنند و بعد برایش اسم بگذارند. سپس در خیال‌شان با او به بازی بروند. طبیعتاً پیش از این کار، بچه‌ها باید درباره‌ی خصوصیات شخصیت داستانی خودشان صحبت کنند. آیا این شخصیت خوش اخلاق است یا بد اخلاق؟ حوصله‌ی بازی دارد؟ بازی دوست دارد؟ اصلاً چه بازی‌هایی بلد است؟ این شخصیت باید چه خصوصیتی داشته باشد که تفریح و بازی با او خوش بگذرد؟! از دانش‌آموز بخواهید شخصیت را طوری طراحی کند که بازی کردن با او لذت بخش باشد.

در این تمرین بچه‌ها شخصیت را با توجه به علائق و صفات مورد پسند خودشان می‌سازند. آن‌ها ناخودآگاه تلاش می‌کنند تا خصوصیتی که در ذهنشان بهترین است را وارد ابعاد مختلف شخصیت‌شان کنند.

تمرین:

۱/ از بچه‌ها بخواهید شخصیتی که در فعالیت کلاسی تصور کردند را نقاشی کرده و آن را رنگ‌آمیزی کنند. نقاشی‌ها در این تمرین، روی مقوای سفید رنگ باشد.

۲/ به کودک بگویید در مورد قصه‌ی زندگی شخصیتی که نقاشی کرده، با شما حرف بزند. آن شخصیت قبل از این که با او به تفریح بیاید کجا بوده و چه کارهایی انجام می‌داده است؟!

در همین حال که کودک درباره‌ی شخصیتش حرف می‌زند، از او بخواهید که تصویر آن را دوربری کند. پس از اتمام این تمرین، با وصل کردن یک میله‌ی چوبی (چوب بستنی) به هر کاراکتر، عروسک نمایشی دو بُعدی از آن بسازید.

۳/ چیزی شبیه به میکروفون درست کنید و در نقش گزارشگر، از شخصیت‌های بچه‌ها سوالاتی بپرسید. کودک باید به جای شخصیت خودش جواب بدهد. تلاش کنید سوال‌های تان ابعاد مختلف شخصیت را افشا کند.

(برای مثال در مورد یک کاراکتر کبوتر: سمت چیه؟ (برفی) چه اسم قشنگی. کی این اسم رو برات انتخاب کرده؟ (مامانم) می‌دونی چرا این اسم رو روت گذاشتن؟ (چون بال‌هام سفیده) کجا زندگی می‌کنی؟ (بالای درخت) چه آرزویی داری؟ بهترین دوستت کیه؟ چه غذایی بیش‌تر دوست داری؟ از چی می‌ترسی؟ از چی خنده‌ت می‌گیره؟ و ...)

این مصاحبه باعث می‌شود بچه‌ها با ابعاد مختلف شخصیت‌هایی که ساختند آشنا شوند. سوالات شما احتمالاً بخش‌هایی از شخصیت است که تا به حال توجهی به آن نکرده بودند. این کار به کودک کمک می‌کند در طراحی شخصیت‌های بعدی، بهتر و دقیق‌تر عمل کند.

نکته: همچنین از مهم‌ترین فواید این تمرین افزایش اعتماد به نفس بچه‌هاست. دانش آموز در این تمرین احساس می‌کند شخص مهمی است که با او (با شخصیتی که ساخته) مصاحبه می‌شود. (در صورت امکان می‌توانید با مقوا یک قاب تلویزیون درست کنید و مصاحبه را در آن انجام بدهید.)

۴/ از بچه‌ها بخواهید میله‌ی چوبی متصل به شخصیت‌های‌شان را در دست بگیرند و آن‌ها را مانند عروسک‌های نمایشی نگه دارند. سپس دو به دو شخصیت‌های‌شان با هم ملاقات کنند و خودشان به جای آن‌ها حرف بزنند. ممکن است بعضی شخصیت‌ها باهم دوست شوند و برخی دوست نشوند. حتی شاید بعضی شخصیت‌ها بگومگو کنند. ملاقات شخصیت‌های بچه‌ها باعث می‌شود عکس‌العمل‌های بداهه داشته باشند و این برای بچه‌ها بامزه و جذاب است.

